

ՊԵՏՐՈՍ ԶԱՐՈՅԵԱՆ

ԱԿՍԵԼ ԲԱԿՈՒՆՑ

ԵՒ ԻՐ

“ՄԵԻ ՑԵԼԵՐԻ ՄԵՐՄՆԱՑԱՆԸ”

Փ Ա Ր Ի Զ

1935

891.99.092 բազմագր

Գ-40

891.990092

9, - 40 - 2

ՊԵՏՐՈՍ ԶԱՐԻՆԵԱՆ

հուն 5/7/35

պր

18

ԱԿՍԵԼ ԲԱԿՈՒՆՑ

ԵՒ ԻՐ

“ՄԵԻ ՑԵԼԵՐԻ ՄԵՐՄՆԱՑԱՆԸ”

12 APR 2013

69.205

-6 NOV 2011

ԱԿՍԵԼ ԲԱԿՈՒՆՑ

ԵՒ ԻՐ

«ՍԵՒ ՑԵԼԵՐԻ ՍԵՐՄՆԱՑԱՆԸ»

Որքան որ գիտեմ, Բակունցի երկրորդ հատորն է այս պատմութեան հաւաքածուն՝ «Սեւ Ցելերի սերմանացանը»: Իր առաջին գիրքն է «Մթնաձոր»-ը, նոյնպէս պատմութեան հաւաքածու մը:

Հակառակ բոլոր փնտռութիւններու, անկարելի եղաւ գտնել իր այս առաջին գործը, որ ինծի թոյլ պիտի տար ամբողջական կերպով մը ներկայացնել հեղինակը:

Որովհետեւ՝ գնահատութիւնը փամ քննադատութիւնը, զոր պիտի փորձեմ կատարել Բակունցի գրականութեան վերաբերմամբ, հիմնուած ըլլալով միայն իր վերջին գործին վրայ, կրնայ ենթադրուիլ որ անխուսափելիօրէն թերի պիտի ըլլան եւ անհնար պիտի դարձնեն յանգիլ եզրակացութեան մը որ ընդհանուր եւ վերջնական բնոյթ մը կրէր:

23821-59

Յետոյ, ինչ որ ամենաէականն է, վերլուծման այս փորձին մէջ, աչքի առջեւ չունենալով Բակունցի գրականութեան ժամանակագրական յեղաշրջումը, կարելիութիւնը պիտի չունենամ ընելու հաստատումը այն նուաճումներուն, զոր կրնայ ան կատարած ըլլալ, կամ ա՛յն վրէպներուն եւ նահանջին, որոնց նոյնպէս կրնայ ենթակայ եղած ըլլալ, — պատահականութիւն մը որմէ ոչ մէկ գրող կրնայ անպայման ազատ ըլլալու յաւակնութեամբը ներկայանալ:

Այսուհանդերձ, հիմնուելով այն կարծիքներուն վրայ զոր Մքնաձորը կարդացող մէկ երկու բարեկամներ ինծի յայտնեցին, հիմնուելով մանաւանդ 1932ին Երեւանի մէջ լոյս տեսած Հովտեմբեր - Նոյեմբեր հատորին մէջ Սուրբաթեանի Խորհրդային Հայաստանի գրողներուն շուրջ գրած շատ համառօտ ներկայացումներուն մէջ Բակունցի մասին ունեցած արտայայտութեանց վրայ, երբ այս վերջինը ղեռ Սեւ Յելերի սերմնացանը չէր հրատարակած բայց զայն բաղկացնող պատմութեանքներուն մեծ մասը լոյս ընծայած էր, այնպէս կը կարծեմ թէ վերլուծական այս փորձը կարելի է, որոշ համեմատութիւններ պահելով, համարել Բակունցի գրականութեան ներկայացումը:

Սեւ Յելերի սերմնացանը կը բաղկանայ տասը պատմութեանքներէ:

Շեշտուած, բացայայտ նախընտրութիւն մը ունի Բակունց գիւղական միջավայրին ու անոր մէջ ապրող էակներուն հանդէպ: Նախընտրութենէն աւելի նոյն խոսքը՝ խորունկ սէր եւ փարում ունի: Մասնաւոր աղապատանք մը՝ որքան բնութեան նոյնքան անոր ծոցին մէջ տըքնող, անոր հետ մշտական յարաբերութեան մէջ գտնուող խոնարհ, համեստ, անկնճիռ եւ դուլալ գեղջուկներուն հանդէպ: Բնութիւնը եւ անոր մէջ ապրող, անով սնանող էակները անբաժանելի ամբողջութիւն մը կը կազմեն, մէկը միւսով բացատրուող, մէկը միւսով յատկանշուող:

Անկարելի է գտնել մէկ պատմութեանք անցեալն ու գիւղը վերարտադրողներուն մէջէն որ կանգուն մնայ, եթէ փորձենք բնութիւնը անջատել ներկայացուած էակէն կամ դրուագէն: Որովհետեւ իբրեւ պարզ, հասարակ տէքստ, իբրեւ արտաքին անհրաժեշտութիւն մը չէ որ բնութիւնը իր ներկայութիւնը կը բերէ. այլ ներքին, խորունկ անհրաժեշտութիւն մըն է ան, սերտօրէն կապուած մարդկային ապրումի պատուիկին, անով շաղախուած, ու զայն բացատ-

րող: Բնութիւն եւ ապրում այսպէս չաղախուած, իրարու զօդուած, պատմուածքը կը դարձնեն զուգերդ մը, որուն մէջ իւրաքանչիւրին երդը, իր սեփական երդը ըլլալով մէկտեղ, լրացումը, ամբողջացումն է միւսին, եւ հետեւաբար առանց մէկուն միւսը, որքա՛ն ալ հզօր, որքա՛ն ալ ներդաշնակ, դատապարտուած է տպաւորութիւնը ձգելու կիսատին, անկատարին:

Գիւղական կեանքի վերաբառեցնութիւնը եւ զող այս պատմուածքները կարելի է բաժնել երկու խմբաւորումի:

ա) Անոնք որ կը ներկայացնեն յեղափոխութենէն առաջուայ կեանքէն դրուագներ:

Այս խմբաւորումին մէջ մտնող չորս պատմուածքներով 1) ալ Բակունց կուտայ զրուագ մը անցեալ կեանքէն, երբ ձարական բռնատիրութիւնն էր որ իր հարստահարիչ ու կամայական իշխանութիւնը կը տարածէր մինչեւ ամենայետին անկիւնը:

Կարելի է ըսել որ քարոզչական ոչ մէկ տող չկայ անոնց մէջ: Քարոզչական ա՛յն իմաստով որ անմիջապէս խրաչեցնէր ընթերցողը, եւ երեսն բերէր ուղուած, բռնադրօսիկ ճիւղ մը: Որովհետեւ փութամ անմիջապէս ըսել որ, անոնցմէ չեմ որ, յանուն հինցած, ժամանակա-

1) Խոնարհ Աղջիկը, Նամակ Ռուսաց քաղաքին, Սպիտակ Զին, Միքիալ:

վրէպ եւ զոց եղած տարադներու, գրադէտը կ'ուզեն վերածել կեանքի ընթացքէն զուրս ապրող, հետեւաբար աւելորդ եւ անպէտ արարածի մը, որուն անխառնակ ճակատագիրը ըլլար, դարձեալ յանուն արժէքադրկուած տարադներու, թեւածել պարապին մէջ, ոտքերը կտրուած հողէն, հասարակ ֆառունի մը նման զուարճացնելու համար ձանձրոյթէ յօրանջող մարդոց խմբակ մը: Քանի որ, ինչպէս կը գրէ Ժան Քասու, « Արդի մտաւորականը ամէն բանէ առաջ մարդ մըն է որ կ'ապրի, որ նոյն իսկ միւս ապրողներէն աւելի հզօրապէս կ'ապրի, քանի որ այդ միւսներէն աւելի լաւ գիտէ եւ կը հասկընայ քէ ինչո՛ւ համար եւ ի՛նչպէս կ'ապրի: »

Անհնար կը դառնայ հետեւաբար ընդունիլ ճշմարիտ գրադէտ մը որ նախ՝ ապրելով կեանքը միւս ապրողներէն աւելի՝ ուժգնօրէն, յետոյ՝ գիտակցելով թէ ինչո՛ւ համար եւ ի՛նչպէս կ'ապրի, իր գրականութեամբը անտեսէ այն կենսական եւ հրամայողական հարցերը որ կը բղխին անպայմանօրէն իր այս գիտակցութենէն:

Ասով բնական է ըսել չեմ ուզեր որ գրականութիւնը պէտք է վերածել հասարակ քարոզչութեան, որ եթէ մարդկութեան բոլորած բացառիկ շրջաններուն անհրաժեշտաբար եւ պարտադրաբար պիտի ըլլայ նաեւ գրադէտ մարդունը, բայց անոր զործունէութեան որոշ եւ մասնաւոր մէկ երեսին համար միայն, զործունէութեան այն մասին համար որ պիտի ձգտի անմիջական արդիւնքի ստացման, եւ պէտք է տարածուի ստեղծագործական իր բոլոր աշխա-

տութեանց վրայ:

Ահա այս առումով է որ կ'ըսեմ թէ Բակունցի այս պատմութեան մէջ կարելի չէ հանդիպիլ քարոզչական բնոյթ ունեցող եւ ոչ իսկ մէկ տողի:

Մէկ կամ երկու էակի կեանքի պղտիկ մէկ գրուագին է որ կը սեւեռէ Բակունց, չըջանակի մը մէջ որ կանչուած է աւելի կարկառ ու երանգաւորութեամբ բերելու անոնց կերտումին:

Պարզուկ, նոնարհ էակներ են անոնք, որոնց կեանքի չար ու բարիի ծանօթութիւնը այնքան ընդարձակ է որքան իրենց աշխարհագրական ծանօթութիւնը որ շատ յաճախ, չ'անցնելով գիւղը եղերող լեռներէն անդին, ու երբ կ'անցնի, այնքա՛ն հաղուաբէպօրէն, կը հասնի մինչեւ մօտակայ գիւղաքաղաքը: Անոնց համար կեանքը ամբողջութեամբ կը սահմանափակուի հողի կտորով մը, որուն վրայ տարիներէ ի վեր քրտինք կը թափեն, ժառանգականօրէն և եւ որ, տարիներու եւ սերունդներու այս երկարաճըգումով եւ բարդումով, դարձած է իրենց մարմնին, հոգիին ու մտքին, իրենց ողջ էութեան անքակտելի մէկ մասնիկը: Յետոյ նաեւ կ'ովով մը, կամ եզով եւ ձիով, որոնց ընկերակցութեան անոնք ընտելացած են անմիջապէս որ աչքերնին բացած են արտաքին աշխարհին, որոնց գոյութեան այնքա՛ն արժէք եւ նշանակութիւն կ'ընծայեն որքան իրենց սեփական գոյութեան, որոնց հետ կը վարուին ինչպէս իրենց մարմնին ոեւէ մէկ մասին հետ — խնամքով, հոգածութեամբ, ինչպէս տան ոեւէ մէկ հարազատին հետ — սիրով, դուրսդուրանքով եւ նուիրումով: Աշխատանքին մէջ, զոր այս մարդիկը կը կատարեն լուսարացէն մինչեւ իրիկնամուտ, կանգնած են կողքին անոնց զոր, բնազդօրէն, իրենցմէ աւելի անհրաժեշտ կը նկատեն եւ, որքան զանոնք աշխատանքի մղելու նոյնքան իրենց աշխատանքին մէջ գօտեպնդուելու եւ աշխուժանալու համար, կը խօսին անոնց հետ, ոչ թէ տիրաբար, այլ մտերմաբար, սրտցաւօրէն:

Օրերը կ'անցնին միապաղաղ, երեսութեան հանդարտութեամբ մը: Մարդիկը կըսեն՝ իրենց անցնող օրերուն վրայ, բայց անտրտունջ, երջանկութեամբ մը որ տփփոյն համակերպութիւն մըն է իր խորքին մէջ:

Այսպէս՝ մինչեւ որ կը պատահի դէպք մը որ կը յառաջացնէ բեկում մը այս անպաճոյճ հոգիներէն ներս: Բեկում կ'ըսեմ, եւ ոչ թէ տուամ, որ բարդ է, որ կ'ենթադրէ եթէ ոչ անպայման յաղթանակի պահեր, զոնէ ներքին պայքար մը ուր բաղխումները զօրաւոր կ'ըլլան ու կը յառաջացնեն սրտաշարժ եւ արիւնոտ բըզըկտումներ:

Այս է պատճառը անշուշտ որ Բակունց իր անձերուն հոգեբանական առաւել կամ նուազ խորութիւն ներկայացնող ապրումներ ու անոնց վերլուծումը չի տար: Իրողութիւններով, ապրումի դրսեւորումով է որ մեզի կը տրուին իր անձերը:

Նամակ Ռուսաց Թագաւորին պատմութեան մէջ Արթին պապն է որ նախ մեզի ցոյց կը

տրուելի գիւղական առօրեային մէջ, այդ առօրեան կազմող միօրինակութեան ու պարզութեանը մէջ: Սակայն ցաւ մը ունի Արթին պապը, ցաւ մը որ զինք յաճախ եւ ուժգնօրէն կը տանջէ: Յաւն է ատրկա իր զաւկին որ աքսորուած է, չի գիտցուիր ուր, անորոշ պատճառով մը: Օր մը տանուտէրը խորհուրդ կուտայ խնդրադիր զրկել ուղղակի Ռուսաց թագաւորին: Այս խորհուրդին հետ ահա որ ուրախութիւնը կը մտնէ Արթին պապի տան սեմէն ներս:

--- Պապի, թագաւորը նամակդ որ ստանայ, ի՞նչ պիտի անի, — հարց կուտայ իրեն թոռը:

--- Կը կարգայ, հրաման կտայ պրիստաւին, որ Ատամով Եգորին, որտեղ որ է, սաղ — սալամաթ հասցրէք իրեն հօրը:

--- Բա ո՞նց է գնալու նամակը:

Է՛հ, դուք հլա աշխարհքի որտե՞ղն էք... Փոշտ կայ, եասաուլ կայ, պրիստաւ կայ: Տանելու են թագաւորին ձեռքին դնեն: Քէօխլան ասում էր, որ պիտի լաւ թղթի վրայ գրել տաս, զալամն էլ ոսկի պիտի լինի, թէ չէ ընդունել չեն:

Կը հաւատայ Արթին պապը որ, այո՛, լաւ թուղթի վրայ ու գրիչն ալ ոսկի պէտք է ըլլայ, եթէ ոչ չ'ընդունուիր:

Այս միամիտ հաւատքը արդէն բաւական է, նշմարելու եւ զգալու համար Արթին պապը, ինչպէս բոլոր Արթին պապերը, որ այդ օրերու մարդիկը եղան: Արթին պապի այս մէկ քանի խօսքերը կը փոխարինեն հոգեբանական վերլուծման ամբողջ փորձ մը: Ու տրուած ըլլա-

լով անձերու հոգեկան պարզութիւնը, պատմուածքը այս ձեւով աւելի կը նպաստաւորուի եւ կենդանի, առօրե կը դառնայ, որովհետեւ բազմերես չեղող հոգեկան վիճակի մը վերլուծումը պիտի ծանրաբեռնէր զայն, ու նոյն իսկ ձանձրալի պիտի դարձնէր:

Արթին պապը նամակ գրողին կը տանի պանիր, իւղ, եւ բոլորին աչքի լոյսը եղող «պոչը ծաղիկ երինջը»: Ու կը վերադառնայ թղթի փոքրիկ կտորով մը:.

--- Նաղու աղջիկ, — կը պատուիրէ իր պառաւին — լաւ տեղ դիր, աչքի լոյսի պէս պահիր: Պատասխանն էդ թղթովն ա գալու: Թէ որ կորա՛ւ...

Ու օրերը կ'անցնին յոյսի եւ սպասման մէջ: Զմեռ մը ամբողջ կ'անցնի: Ու իր թոռներուն, որոնք հարց կուտան թէ ինչո՞ւ դեռ պատասխան չի գար, Արթին պապը կը պատասխանէ.

--- Ա՛յ որդիք, հէնց իմանում էք թէ թագաւորը ունի չունի էդ հոգան ունի՞: Կոխ կայ, Ժողովուրդին կերակրել կայ: Օրը ես հազար ասեմ, դու երկու հազար իմացի, — էդքան նամակ ու խնդիրք է ստանում: Հալբաթ մի օր էլ մերը ձեռքը կը հասնի... Բա էդ թուղթն ինչի՞ համար են տուել: Էդպէս էլ վրան գրած է. Արուսթիւն Աղամովից նամակ Ռուսաց թագաւորի վրայ: »

Որքա՛ն յուզիչ են այս յուսադրական խօսքերը, որոնք, պարզ է, իր թոռներէն աւելի իրեն իսկ կ'ուղղուին: Իր զաւակը վերատեսնելու երազը իր ցաւն էր նախապէս: Նամակին

վրայ անիկա յոյս, հաւատքի չափ զօրեղ յոյս է դարձած իր մէջ: Ձայն խորտակել, պիտի նըշանակէր զինք կեանքին կապող թելը փրցնել: Ատոր հակադրելու համար, Արթին պապը կը գտնէ պատրուակները, կը պարզէ դանոնք, որքան ուրիշները նոյնքան եւ ինքզինքը դօտեպնդելու համար: Այսպէս էր կեանքը այն ատեն: Ու այսպէս կ'անցնէին օրերը, մարդիկ ալ՝ անոնց հետ: Ոչ թէ ցաւին դէմ զինուելու, զայն ոչնչացնելու համար թափուող ճիգերուն ներշնչած յոյսով, այլ արեւելեան ճակատադրապաշտութեան ու համակերպութեան թոյլատրած յոյսով:

Օր մըն ալ զիւզին տանտէրն ու քէօխփէն կը փոխուին: Այս վերջինը Արթին պապին հետ հին հաշիւ ունեցող մըն է: Արթին պապը կը կանչուի պրիստաւի մօտ: Անպայման թաղաւորէն պատասխանը եկած ըլլալու է կը խորհի: Բոլոր տնեցիները կը ճառագայթեն: Նոր զգեստները հագած, գլուխը փափախով ու ձի հեծած, Արթին պապը կ'աճապարէ պրիստաւին մօտ: Բայց կը վերադառնայ տուն, արիւնոտած բերանով, ծեծուած, վրնտուած: Նորընտիր քէօխփէն իր վրէժը լուծած էր ...

Այսուհանդերձ « միամիտ ծերունին մինչեւ վերջին րոպէն հաւատում էր, որ մի օր պատասխանը գալու է: Երբ յիշում էր այն օրը, դէմքն ալլալլուում էր եւ աղօտանում էր նրա յոյսը: Սակայն յետոյ նորից՝ յուսադրում էր իրեն էլ, մեղ էլ:

« -- Նաղու աղջիկ, ես մեռնում եմ: Հուր

յաւիտեան պարտական մնաս, թէ պատասխանն ստանալիս չգաս եւ իմ գերեզմանին իմաց չտաս, — ասել էր նա վերջին լուսաբացին:»

Այս խմբաւորումին ամենայաջող պատմըւածքն է, ըստ իս, Սպիտակ Զին:

Պատերազմի տարի է: Կառավարութիւնը կը հրահանդէ ամէն կողմ որ բոլոր ձի ունեցողները իրենց ձիով պէտք է դիմեն առաջին մօտակայ քաղաքը: Զիւս պէտք կայ ...

Սիմոն մէկ ձի ունի ընդամէնը, զոր դնած է երկու տարի առաջ, որովհետեւ «տուն եմ, երախաների տէր եմ, առանց ձիու հնար չկայ ...»: Յուլակը, այս է ձիուն տրուած անունը, կ'օգնէ Սիմոնի դաշտային աշխատանքներուն մէջ:

Թագաւորական հրամանը կրակի մէջ կը ձգէ զինք: Ինչպէ՛ս աշխատանքը յառաջ տանիլ առանց ձիու, առանձին: Ու միխթարութիւն, յոյս կը փնտռէ ինք իր մէջ: Ո՞վ զիտէ, թերեւս չհաւնին իր ձին, անպէտ համարեն բանակի համար, ու ձգեն իրեն: Ու կը սկսի արդէն ինքնախարէութեան զիմել: Բարձրահասակ չէ իր ձին. արագավազ չէ Յուլակը: Պիտի առնե՞ն, պիտի յափշտակե՞ն զայն արդեօք իր ձեռքէն: Բայց ոչ, չէ՞ որ ան զուրկ է շատ մը յարմարութիւններէ ...

Սիմոն անքուն կ'անցընէ այդ գիշերը: Առաւօտ կանուխ, միւս բոլոր զիւղացի ձիատէրերուն հետ ճամբայ կ'իյնայ քաղաք, ուր եկած հաւաքուած են բոլոր չըջկայ գիւղացիները իրենց ձիերով:

Իւրաքանչիւր դիւղի ձիատէրերը կը կանչուին մէկիկ – մէկիկ ու կուգան: Սիմոն կը դիտէ թէ ինչպէս անասնաբոյժը կը քննէ ներկայացուած ձին ու վէրքի մը, Ֆիդիքական ո եւ է չեշտուած անկարութեան կամ հիւանդութեան պարագային միայն կը վերադարձուի իր տիրոջ:

Յոյսը կը պարպուի հետզհետէ Սիմոնի սրտէն: Յոլակը կորսնցնելու վախը տակաւ վստահութիւն կը հագնի, քանի որ իր ձին ոչ հիւանդ է, ոչ կաղ կամ կոյր, եւ ոչ ալ վիրաւոր:

Ու յանկարծ միտք մը կը ծաղի իր մէջ: Կարգը դեռ իրենց գիւղին եկած չէ: Կը հեռանայ հրապարակէն ու հեծնելով ձին, արագալիզ կը սլանայ դէպի գետափ: Հոն առանձնութեան մէջ, կը կապէ ձիուն ոտքերը, ու խոշոր չեչաքարով մը կը քերծէ Յոլակի կոնակի կաշին, մինչեւ որ արիւնը կը ժայթքէ ու բացուած վէրքը կը խորանայ: Ձին, ցաւին ազդեցութեան տակ, կը փռուի գետին: Դժուարաւ կրնայ ոտքի հանել զայն, ու կը վերադառնայ հրապարակ:

Իր այս հնարքը ի դուր կ'անցնի սակայն: Անասնաբոյժը մէկ ակնարկով կը հասկնայ իրականութիւնը, ու Յոլակը կ'երթայ խառնուրդ գրաւուած ձիերու կարաւանին:

Պարզ, առանց հանդուցներու է պատմութիւնը: Բայց յուզիչ հաղորդականութեամբ մը տրուած: Իրաւ է թէ պատմութեան սկզբնաւորութեան, Սիմոնի կապը ձիուն հետ ցոյց կը տրուի անոր աշխատանքին, օրուան հացին ա-

պահովութեան համար ներկայացուցած անհրաժեշտութեան հետ, քիչ վերջ սակայն այս կապը մեղի կը յայտնուի երկրորդ, աւելի մարդկայնական ու աւելի խոր բնոյթով մը: Յոլակը իր ամենօրեայ աշխատանքին ընկերը եղած է, յոգնած ու տանջուած է իրեն հետ, իրեն հաւասար ու իրմէ աւելի նոյն իսկ. դոր խնամած ու կերակրած է հարազատի մը նման, գուրգուրանքով: Երբ վերջնականապէս կը կորսնցնէ զայն, կրած նիւթական զրկանքէն շատ աւելի զինք ընկճողը ուրիշ պատճառ մըն է, զայն ապարդիւն տեղը վերաւորած, չարչարած ըլլալու իրողութիւնը:

« Սիմոնը ձիու չուաններից եւ սանձից զգուժ էր Յոլակի ողորկ մարմնի ծանր հոտը: Եւ մի միտք, ծանր բեռից աւելի դժուար ծանրութեամբ նստել էր նրա գլխում եւ նա խոնարհել էր գլուխը: Բայց փակ աչքերով էլ տեսնում էր արնոտ չեչաքարը:

« — Հէնց իմ փխտութիւնը մնաց, Յոլակ... Հիմա հաղար ձիու մէջ անտէր խրինջում ես... Եարաբ տեսնես արիւնը ցամաքեց:

« Եւ նա բուռը լայն բաց արեց, այն բուռը, որով բռնել էր քարը ...»

« Հէնց իմ փխտութիւնը մնաց, Յոլակ...»: Այս սրտաշարժ աղաղակն է որ կը բարձրանայ իր մէջէն, ու խղճախայթը, հսկայ ծանրութեան մը պէս կը խոնարհեցնէ իր գլուխը, ու իր սեփական ցաւին մտածելու փոխարէն, իր Յոլակին, անոր անտիրութեան ու ցաւին է որ կը մտածէ:

Այս պատմութեան մէջ, մեր աչքերուն ու մտքին առջեւ աւելի ուժգնօրէն պարզելու համար դոյալիճակ մը որ այն օրերունը, անցեալին էր, Բաղունց հպանցիկ կերպով մէջ կը բերէ բաղմաթիւ ձիերու տէր մարդուն պարագան, որ, Սիմոնի ու իր բաղդակիցներուն համար անբացատրելի հնարքով մը, կը յաջողի ձի մը չտուած վերադառնալ: Բաղունցի տեղ ուրիշ մը հաւանարար կամ թերեւս այս պարագան առիթ մը նկատէր, կատարուած անարդարութիւնն ու անհաւասարութիւնը աւելի հզօրապէս երեւան հանելու համար, աւելի զարգացնելու զայն եւ մխրճուելու խորհրդածութեանց մէջ: Այստեղ արդէն արուեստագէտն է որ երեւան կուգայ:

Որովհետեւ առանց այդ զարգացումին եւ խորհրդածութեանց արդէն մենք բոլորս կը մղուինք անդրադառնալու դործուած ակնաբախ անարդարութեան վրայ, որ արդէն զրկուածները աւելի եւս կը զրկէ, իսկ ունեւորները կը խնայէ:

Ո՞ր պիտի մնար արուեստագէտը, եթէ գրողը փնտռէր միայն այս կամ այն զգայարանքին վրայ անմիջական տպաւորութիւն յառաջացնել, որ, որքան ալ տրուած պահուն մէջ դօրաւոր, աշուհանդերձ չուտով պիտի անցնէր, չարժման մէջ գրած չըլլալով մեր մտածումը, որպէսզի ան լծուի աշխատանքի, ի՛ր իսկ սեփական միջոցովը հասնելու համար անհրաժեշտ յանդումին:

Այս պատմութեան մէջ ալ որոշապէս կը տեսնուի որ Սիմոն, ինչպէս իր բոլոր բաղդա-

կիցները, ոչ մէկ ընդվզում ցոյց կուտայ եղած զրկանքին համար: Այս ընդվզումը մենք, ընթերցողներս է որ կ'ունենանք: Բաղունց այսպէսով ուղած է հարադատ արտայայտիչը ըլլալ տրուած շրջանի եւ միջավայրի կեանքին ու զայն ապրողներու հոգեբանութեան: Որովհետեւ առաւելապէս իրապաշտ գրող մըն է ան: Այս իրապաշտութիւնը սակայն չոր, առարկայական չէ. գիտական իրապաշտութիւն մը չէ, ինչպէս մտածել եւ ըսել կուտայ ոմանց այս սահմանումը. անո՛նց, որոնք, ապրելով հանդերձ կեանքը, երեք ալ պիտի չգիտնան զայն վերարտադրել իրենց ստեղծագործութեանց մէջ: Ամէն գրիչ շարժիչ գիտցողի տրուած չէ անշուշտ ըլլալ իրապաշտ գրող մը այն լայն, ճշմարիտ ու խորունկ ըմբռնումով եւ հասկացողութեամբ, որ մեզի իրապաշտ կոչել կուտան Պալլաքն ու Զօլան, Ֆլոպեոն ու Սթանտալը: Իրապաշտ գրողը կեանքին մէջ մնալով հանդերձ, զայն իր բովանդակ իրականութեանը մէջ տեսնելով ու զգալով հանդերձ, գիտէ եւ կրնայ սաւառնիլ այդ կեանքէն վեր ու նշմարել տալ, թելադրել ուրիշ, լաւագոյն կեանք մը:

Նկարագիրներ կերտած չէ Բաղունց: Անձեր են որոնք, դէպքի մը առթիւ եւ այս դէպքին իրենց մէջ յառաջացուցած բեկումովը, կ'ուրուագծուին:

Այս դէպքը վերաբերելով տրուած անձին միայն, մենք գիտենք եւ կը հասկնանք սակայն որ իրեն ծնունդ տուող տարածքը, ժամանակը ան կը

վերաբերի բոլորին որ կը գտնուին այդ անձին
դրութեան մէջ, ու հետեւաբար պատմական շր-
ջանի մը ներկայացումն է իրականին մէջ, պատ-
մական՝ քանի որ անցեալն է այլեւս անիկա:

Ձեն պակասած, կ'ենթադրեմ, Բակունցը
քննադատողներ, անցեալին այս ձեւ վերարտա-
դրումին համար, — առանց զայն անցուցած
ըլլալու մարքսեան խողովակէն, գոնէ վախճա-
նին վարդապետական դարձուածք մը տուած
չըլլալուն համար: Բայց հոս արդէն վրիպած
պիտի ըլլար Բակունց, որովհետեւ ինկած պի-
տի ըլլար դրական այն սեռին մէջ որ յեղափո-
խական շրջանինը եղաւ, բեմերէն մինչեւ մա-
մուլը, եւ որ հետապնդուած նպատակին համար
իր բերելիք անմիջական եւ խորութենէ զուրկ
նպաստէն տարրեր արժանիք մը պիտի չներկա-
յացնէ: Զգուշացած ըլլալով ատկէ՝ Բակունց
գրականութեան պատմութեան մէջ մնայուն
տեղ մը կ'ապահովէ իրեն համար: Այսուհան-
դերձ անժխտելի է անոր նպաստը կեանքէն ալ
ներս, քանի որ նոր ստեղծուող գոյավիճակին
հետ այդ անցեալին հակադրութիւնը ուրիշ մը-
տածում չի թելադրեր ո եւ է ընթերցողի, ե-
թէ ոչ այդ անցեալին անվերապահ դատապար-
տութիւնը:

***

բ) Անոնք որոնց վերաբառաւորաբար կեանքի
պատառիկը կը գուգադիպի յեղափոխութեան
անմիջական սկզբին:

Նոյն միջավայրը այս պատմուածքներուն
մէջ ալ 1) : Պատմութիւնը կը սկսի այնպէս
ինչպէս կը սկսէր նախորդներուն մէջ: Մոռալ
ճակատագրի մը նոյնքան մոռալ համակերպու-
թեամբ ենթարկուած մարդիկ: Իրենց միօրինակ
առօրեան ապրող: Դաշտերուն մէջ կամ արտե-
րուն: Ու յանկարծ յեղափոխական բանակը կը
հասնի: Բրուտի տղան է ահա, որ մինչեւ այն
ատեն հեզօրէն եւ անարտունջ կը կատարէր իր
սեւ աշխատանքը, կ'առաջնորդէ կարմիր յառա-
ջապահները: Սեւ ցելերի սերմնացանն է նո-
րէն, որ յանկարծուտ մօտեցող կարմիր բա-
նակին առջեւէն նահանջող ուժերուն վրայ իր
հրացանը կը սկսի պարպել:

Ու մենք հիմա իրաւունք ունինք առնուազն
զարմանալու հրաշքի մօտեցող այս երեւոյթին
վրայ: Եթէ իրաւ է որ Բրուտի տղան պատմը-
ւածքին մէջ, նախ քան կարմիր բանակին հաս-
նիլը, մեզի կը խօսուի գիշերային դադունի
զումարումներու մասին որոնց կը մասնակցի
բրուտի տղան Անդոն եւս, սեւ ցելերի սերմնա-
ցանը մինչեւ վերջին պահուն ցոյց կը տրուի մեզ

1) Բրուտի տղան, Սեւ Յելերի սերմնացանը:

որպէս մէկը որ իր սովորական աշխատանքէն զատ որ եւ է մտադրադում չունի: Գիւղը, իր ամբողջութեանը մէջ, երկու պատմութեանը մէջ ալ, որպէս մթնոլորտ արտասովոր երեւոյթ մը չի պարզէր ի լուր յեղափոխութեան, ի լուր մօտեցող կարմիր բանակին:

Ինծի անհաւատալի կը թուի որ յեղափոխութեան նման տարերային շարժում մը, մանաւանդ երբ հետզհետէ իր մէջ կ'ընկղմէ ամէն ինչ, ու կը մօտենայ իր քանդումով ու խոտոտմաներով, արձագանդ չգտնէ մարդոց մէջ, որքան ալ անոնք ապրին գիւղի մը անձուկ սահմաններէն ներս, որքան ալ անոնք յանձնուած ըլլան կրաւորական ճակատադրապաշտութեան մը:

Եւ անշուշտ որ այսպէս եղած չէ: Ըսել կ'ուզեմ որ անսլայմանօրէն գիւղը, իր մեծով ու պղտիկով, տղամարդով ու կիներով, իրար է անցած ու առնուադն հեռու սղատումի մը մէջ շարունակած է գալարուել, յանձնուելով, եթէ ոչ գրաւան այս կամ այն ուղղութեամբ է ելած քիչ, գոնէ արտայայտութեանց որոնք ստեղծած ըլլալու են այն մթնոլորտը, անօրինակ, տենդաճար ու ամպրոպալի, որուն մէջ միայն Անդոյի ու սերմնացանին հերոսական գոհաբերութիւնը ոչ միայն հասկնալի, այլ ճշմարիտ փսեմութեամբ մը օծուած երեւան պիտի դար:

Բայց այստեղ է որ կը կայանայ, իր այնքան առաւելութեանց քով, Բակունցի միակնայլ հիմնական տկարութիւնը: Ան երբեք ալ չէ

փորձած ստեղծել հաւաքական մթնոլորտ մը: Եթէ այս զուշութիւնը կրնար արդարանալ իր նախորդ խմբաւորումի պատմութեանը համար ուր պարտադիր անհրաժեշտութիւն մը չէր հաւաքական այս մթնոլորտը, հոս կը բացատրուի միայն Բակունցի տկարութեամբը:

Այս ժխտական հաստատումը կարելի է ընել առանց վարանելու:

Եւ ապահովաբար իր այս տկարութիւնը պարտկելու համար է ոչ այստեղ ալ ան ծանրացած է արտաքին աշխարհի, բնութեան ներկայացմանը մէջ ուր, պէտք է չեչտել, Բակունց անժխտելի վարպետ մըն է, անուրանալի արուեստագէտ մը, — որքան նկարչի վրձին, նոյնքան եւ աւելի ներքին յորդահոսան քնարերգութիւն մը որ կը ծաւալի ամէն ինչի վրայ, անշուշտ թէ շնչաւոր, եւ զանոնք կը պարուրէ քաղցր յուզականութեամբ մը: Իր այս առատ ու ինքնարուի քնարերգականութիւնը թաթաւուն է բարութեամբ, խոր կարեկցութեամբ: Երբ մըն է Բակունցի քնարերգականութիւնը, որուն նուագին տակ անկարելի է անդգայ մնալ, չթաթխուիլ անով:

Բայց քանի որ վերլուծող մը պէտք է երբեք չքաշուի ճշմարտութիւն մը արձանագրելէ, պէտք է աւելցնեմ որ հեղինակը, գիտակցելով իր այս շնորհին, քիչ մը շատ յաճախ կ'ապաւինի անոր ու տեղ տեղ իրր զէնք կը գործածէ, քողարկելու համար բաց մը, որուն բնոյթը սահմանեցի քիչ առաջ:

Սեւ հացը միակ պատմութեամբն է, որուն միջավայրը քաղաքն է, եւ ներշնչուած է յեղափոխութեան յաջորդող վերակառուցման շրջանէն:

Լեւոն ամբողջ օրը թիւերու եւ հաշիւներու հետ է: Ան շատ անգամներ, աշխատանքէն յետոյ ալ, մինչեւ կէս գիշեր, իր սենեակի դրասեղանին վրայ « փռում է բաղմամբիւ աղիւսակներ, ցուցակներ, վերցնում է մատիտը, գլուխը կախում նրանց վրայ եւ հաշուում: Եւ գնում են տրակտորները, գութանները, քաշում են երկաթէ փոցիները եւ շարքացանները, դարնան խոնաւ հողի մէջ թափում են սերմեր, ծլում է բամպակը, աղջիկները քաղհանում են, ծաղկւում է բամպակը, աղջիկներն իրենց գոգը լցնում են սպիտակ բամպակով ու բամպակը գնում է դառնալու գոյնղգոյն չիթ, աղջիկները հագնում են նախշուն չիթը եւ երբ խաղում են նրանք, թրթռում է մարմինը, քամին փրփրացնում է դէյրան եւ ծաղկաւոր դէյրան ծփում է, ինչպէս արտը: »

Լեւոնի սենեակի « պատուհանից երեւում է քաղաքի մեծ մասը, բլուրները, ճանապարհները, որոնք եւ ու մեռ գնում են, գնում են անվախճան՝ դէպի ուրիշ քաղաքներ ու գիւղեր: Այդ ճանապարհներով Լեւոնն ուղարկում է բաղմամբիւ մեքենաներ դէպի գիւղերը եւ նրանց

դաշտերը, որտեղ կայ ջուր, արեւ եւ քրտինք: »

Իրիկուն մը զործէն սենեակ վերադարձին, Լեւոն անսովոր տրամադրութեամբ մը կը նայի իր սենեակը լեցնող իրերուն ու անօրինակ երեւոյթով մը անոնք կը ներկայանան իրեն: Ան չի գիտեր ինչով բացատրել իր հոգեկան այս վիճակը: Իր մտածումը կը թափառի այս կամ այն առարկային վրայ, որոնցմէ իւրաքանչիւրը հին պատմութիւն մը կը յիշեցնէ իրեն: Յիշողութիւնները կը բաղմանան, կը կուտակուին, նոր աշխարհ մը կը ստեղծեն ու Լեւոնը ամբողջութեամբ կ'առնեն իրենց մէջ: Աղջկան մը հանդէպ իր ունեցած նուրբ սիրոյ զգացումն է որ, ուժգնօրէն ու տիրապար, յորձանքի մը նման կը քաշէ դայն իր ետեւէն: Անկարող՝ աշխատելու, անկարող՝ սենեակ մնալու, Լեւոն կ'ելլէ փողոց: Ան, գիշերով, կը քալէ ցեխոտ փողոցներէն, բայց շատ բան մը չի նշմարեր արտաքին աշխարհէն, որովհետեւ իր բովանդակ էութեամբ կը շրջագայի յուշերու յաճախանքովը կառուցուած ներքին, երազային աշխարհի մը մէջ: Նոյնիսկ դուրսէն պատահաբար նշմարուած երեւոյթ մը կամ լսուած ձայն մը աւելի կը շեշտեն, աւելի կը գունաւորեն ներքին իր ապրումները: Այսպէս է որ դատիոյի մը երգը կ'աւելցնէ նոր գրուադ մը իր սիրած աղջկան հետ ունեցած ընկերութեան շրջանին ոգեկոչմանը վրայ: Յուշերու այս տողանցը զինք կը թրթռացնէ քաղցր, երջանիկ զգայնութիւններով: Ու կը շարունակէ փողոցներէն այս թա-

փառումը, հետզհետե խորանալով երազանքի իր անձնատուութեանը մէջ: Ու յանկարծ դէպք մը վրայ կը հասնի եւ կ'արգիլէ այս անձնատուութիւնը կատարեալ եւ ամբողջական դառնալէ:

Ծրջակայ դիւղէ մը հսկայական ծանրութեամբ երկաթ քաղաք փոխադրող սալլի մը կը հանդիպի Լեւոն: Անիւները մխրճուած են ցելիին մէջ, ու դոմէշները, ամբողջ օրուան մը տքնումէն արդէն յոգնած, չեն յաջողիր յառաջանալ: Սեւ «հաց»ը, այսինքն երկաթը, թանկագին նիւ թմբն է վերակառուցողութեան համար: Սալլին ընկերացող երիտասարդները մութին մէջ կը ձայնեն, ուժ կը ներշնչեն դոմէշներուն. մէկ քանին կ'անցնին անիւներուն ետեւ ու կը հրեն: Լեւոն, որ կանգ առած կը դիտէր, նախ առանց հասկնալու, յետոյ կամաց կամաց վերադառնալով արտաքին աշխարհին, յանկարծական ու ինքնաբոլի կերպով կը մօտենայ, իր ուժերը կը միացնէ սալլը հրողներուն, սալլը ճամբայ կ'ելլէ, ու Լեւոն կը միանայ երիտասարդներուն, խօսակցելով, տեղեկութիւններ տալով ու առնելով ...

Այս է պատմութիւնը:

Ստիպուած եմ հոս ալ ընել այն դիտողութիւնը որուն ակնարկեցի քիչ առաջ: Առարկողներ պիտի ըլլան անշուշտ թէ պատմուածքը կամ նորավէպը, իրենց հանդամանքին իսկ բերմամբ, չեն կրնար կեանքը իր բոլոր կողմերովը ներկայացնել, ըլլալով կեանքի մը մէկ զրուագիւն:

Ներկայացումը: Զէ՞ որ «կեանքի պատառիկ» կը կոչենք դանոնք:

Բայց այսպիսի բացարձակ սահմանում մը եւ մեկնութիւն մը սխալ են, ըստ իս: Ծիշդ է անշուշտ որ դրական այս սեռը չի տար կեանք մը իր ամբողջութեանը մէջ: Սակայն ան ընտրուած զրուագիւն, որ տուեալ պահու մը կամ ժամանակի մը ամբողջական կեանքն է դարձեալ, պէտք է արտայայտէ այդ ժամանակին ամբողջականութեանը մէջ, այդ ժամանակին դիմադրութիւնը չանտեսելով, — որքան իրեւելի ջանքով, նոյնքան որպէս արտայայտուած զրուագիւն բացատրող, կենդանացնող:

Ժամանակաշրջանի մը մէջ ուր անհատը, անկախաբար հաւաքականութենէն, դեռ ինքն իր մէջ ամբողջութիւն կը կազմէր, հասկնալի էր որ կեանքի զրուագիւն սահմանափակուէր ինքրոյ առարկայ անձին վրայ միայն: Բայց ժամանակաշրջանի մը մէջ ուր անհատը արժէք մըն է յարաբերաբար հաւաքականութեան հետ ունեցած իր աղերսին, ուր անհատը զլիաւորաբար կը բնորոշուի հաւաքականութեան ցուցադրած դիմադրութեամբ, ինչպէս է այսօր մասնաւորապէս խորհրդային երկիրներու մէջ, ինձի համար անըմբռնելի կը մնայ կեանքի զրուագիւն մը որ զերծ մնայ այս օրէնքէն:

Բակունցի դիտողութիւնը դեռ անգոր է

ընդգրկելու համար, մէկ անգամէն, պարզուող կեանքը իր բաղմերեսութեանը մէջ: Ահա թէ ինչո՞ւ, հակառակ պատմելու իր շնորհին, հոգեկան պահեր եւ արտաքին պատկերներ սեւեռելու իր յատկութեան, իր վճիռ լեզուին (ինծի ծանօթ խորհրդահայ գրողներուն մէջ Բակունց առաջինն է իր հայ լեզուի տիրացումովը), հակառակ իր առատասփիւռ քնարականութեան, եւ հակառակ այս բոլոր դրական տուեալներուն մեր մէջ իրեն հանդէպ յառաջացուցած դնահատանքին ու համակրութեան, ստիպուած ենք հաստատելու այս թերին, զոր դարմանելով միայն Բակունց իրաւունք պիտի ստանայ օժտուած արձակագիրը մը միայն կոչուելէն անդին ու աւելի վեր հասնիլ:

Քսանըչորս էջեր լեցնող Սեւ հացը պատմուածքին մէջ վերջին երկու էջերով երկաթ փոխադրողներու միջամտութիւնը, որ կը յաջողի Լեւոնի մինչեւ այդ պահուն ունեցած վարանումներուն ու երազանքին վերջ դնել եւ զայն վերադարձնել էականին որ համայնական աշխատանքն է, շատ տկար է մեզ գոհացնելու համար, ու չի կրնար մեզ արգիլել արձանագրելէ դրական այդ արուեստակութեան (արթիփիս) անբաւարարութիւնը:

***

Վերլուծական այս փորձը պիտի չուզէի վերջացնել առանց մատնանշելու իրողութիւն մը որ մասնաւոր չահեկանութիւն մը կը ներկայացնէ: Արտասահմանի մէջ դեռ այն թիւը կարծիք կը տիրէ ոմանց մօտ որ Սորհրդային Հայաստանի մէջ մշակուող գրականութիւնը, ինչպէս մշակութային առհասարակ ո եւ է ցուցակում, զուրկ է ազդային բնորոշ դիմագիծէ: Թէ անի սպաս դրուած է միջազգայնական վարդապետութեան մը, որ կը ձգտի ժողովուրդները առաջնորդել ազազգայնացումի: Այս մտայնութեան ցուցադրութիւնը եթէ ոմանց մէջ կը բացատրուի որոշ « քաղաքականութեան » մը յամառ ու անիմաստ հետապնդումովը, եթէ ուրիշներու մօտ անիկա կը բխի հաւասարապէս որքան տգիտութենէ նոյնքան ալ ախտաւոր այլաժերթութենէ մը, կարող մը մարդոց մէջ անիկա արգիւնքն է «աչք մտնելու» երկրպագութեան, որ կը կատարուի շարունակաբար, քիչ մը ամենուրեք, պարունակութիւն եւ արին տալու համար «գիրք»ի մը, որուն լրջութեան եւ անկեղծութեան հանդէպ իրենց այդ ընթացքով կասկածի ու կարեկցութեան միայն կրնան արժանանալ:

Բակունցի գրականութիւնը կուգայ հերքել այս բոլորը: Իր բոլոր պատմութեան մէջ ալ ազգային մասնաշատուկ ու սեփական շեշտը կայ, մարդոց ապրելակերպէն, արտայայտութեան եղանակէն, հոգեկան աշխարհէն մինչեւ բնութիւնն իսկ, չըջապատը: Բակունցի գրականութիւնը ազգային է իր կլիմայով, ու զայն բաղկացնող բոլոր տարրերն ու յատկանիւշերը կը պարունակէ իր մէջ:

Ազգային այս գիծը Բակունց կ'անցընէ ներկայէն անդին, կը հասցնէ ապագային: Այս հաստատումը չի բղիւիւր մեր մէջ նեղմիտ ազգայնամոլութենէ մը որ ժողովուրդները կը զինէ իրարու դէմ եւ որուն աւերները ամենէն աւելի մեր ժողովուրդը կը նշմարէ իր գոյութենէն ներս, այլ կը ներշնչէ ուրախութիւն մը առաջնորդելով այն ճշմարտութեան թէ, ապահոված ըլլալով իր Փիղիքական գոյութիւնը ու ապրելով խաղաղութեան մէջ, մեր ժողովուրդին ստուար մէկ տոկոսը կը տքնի, կ'արտադրէ ու կը ստեղծագործէ, պահպանելով անցեալէն հասնող ներքին իր հարստութիւնները եւ զարգացնելով ինքնայատուկ իր ընդունակութիւններն ու յատկութիւնները: Թէ՛ աւ որքան իր ներկային նոյնքան եւ ապագային կը խորհի, յոյսով ու հաւատքով:

Յոյսով եւ հաւատքով՝ ինչպէս Հազրոն, Ծիրանի փող պատմութեան մէջ: Քարոտ ու լեռնոտ Սասունէն է ան, որ ջարդերուն կրցած

է փախչիլ ու ապաստանիլ Կովկաս: Ան այժմ կ'ապրի Ձեանքերդի մէջ, ուր օրերը կ'անցնին խաղաղ ու արդասարեւ աշխատանքով: Երեկոները, յաճախ, ան իր ծննդավայրէն հետը բերած «ծիրանի փող»ով կը նուագէ յուզիչ եւ ուրախ երգեր: Ինչպէս նաեւ երգեր որոնց մէջ կան «կարօտի հնչիւններ՝ վերադարձի եւ վերջին յոյսի»:

Հազրոն է որ, սրտանց, կը խօսի.

«-- Հաղ մի երթամ տեսութեան մըր քարերին, մըր ձորերին, մըր Մարութայ բանձր սարին: Առնիմ զիմ ծիրանի փող, ժողովեմ մարդերու, նստեմ անուշ խոտերու վրէն, հանց զառներ մարդիկ նստեն զիմ չորս բոլոր, երգեմ էնոնց խաղաղութեան զիմ երգեր, մարդիկ հալալ զուլալ ախպրտոց պէս գրկեն զիրար, չեղնի ոչ տէր, ոչ մշակ, ոչ թուր, ոչ բռնութիւն: Փչեմ զիմ ծիրանի փող, էլման ծուխ բանձրանայ երգիկներէն, լսեմ մըր լուս աղբրներէն, գիմ քրտինք կաթա մըր քարերու վրէն, մըր Մարութայ բանձր սարի ամպ թող լիզայ զիմ սիւտակ ռսկորներ ...»:

Ու երբ հարց կուտան Հազրոյի թէ՛

«-- Հազրո, իսկ ո՞ւմ կուտա քո ծիրանի փող», այն փողը՝ որ Մարութայ բանձր սարին այդ երգերը պիտի հնչեցնէ, ձերունին կը պատասխանէ.

«-- Զիմ փող կիտամ զիմ քաջարձիկ թոռնիկին: »

Ու Բակունց իր պատմութեամբ կը փակէ
այսպէս.

« Ձեանքե՛րդ, Ձեանքե՛րդ ...

«Դու դառնում ես ,անպարտելի ամբողջ
քո բարձր լեռները դարձնել են եւ քո լանջերին
հնչում են յաղթութեան երգերը :

«Մի վիթխարի ծիրանի փող, առանց հին
ահի եւ նոր խնդութեամբ հնչեցնում է մեր ար-
դար երգերը : »

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0388415

69.205

Նույն Հեղինակին՝

ՄԵՌՆՈՂՆԵՐԸ, քատերախաղ
Գին 12 ֆր.

ԳԻՆ 3 ՖՐ.

Դիմել հեղինակին՝

B. ZAROYAN,
20, Rue André - Theuriet
Aulnay-sous-Bois (S. et O.)